

Školní program proti šikaně

Příloha ŠPP č. 1

Program vychází z aktuálních dokumentů MŠMT:

- Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních č.j.: MŠMT-21149/2016.
- Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, čj. 21291/2010-28 ve znění pozdějších úprav.

1. Charakteristika šikany

Šikana je forma násilí (agrese), která ve škole ohrožuje naplňování zásad a cílů vzdělávání.

Šikanování je agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli. Jedná se o opakované (nikoliv nutně) chování, které je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně a/nebo sociálně. Šikana je charakteristická nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepříjemností útoku pro oběť a samoučelností agrese (MŠMT, 2016).

2. Podoby šikany

Podoby šikany (MŠMT, 2016):

- **Přímá šikana** může mít podobu fyzickou (např. bití, plivání, tahání za vlasy, nevhodné doteky apod.) nebo nefyzickou, tj. verbální (např. vulgární nadávky, sexuálně nevhodný jazyk, zraňující komentáře k rase, národnosti, etnicitě, náboženství nebo sexualitě, kruté a zraňující komentáře na osobní vzhled nebo povahu, výhružky, násilné a manipulativní příkazy - agresor nutí oběť k různým nepříjemným činnostem a úkolům např. psát za někoho domácí úkoly, nosit a odevzdávat svačinu či kapesné atd.); nebo neverbální (tj. urážlivá gesta a zvuky, zírání, vysmívání se žákovi, používání zastrašujících nebo výhružných výrazů ve tváři, nebo v řeči těla, bouchání nebo házení předmětů, ničení/schovávání/kradení věcí nebo učebních pomůcek apod.).
- **Nepřímá šikana** má za cíl způsobit emocionální a psychologické utrpení a poškodit sociální status oběti. Tato šikana je vykonávána způsobem, kdy útočník působí bolest tak, aby to vypadalo, že žádný takový záměr ve skutečnosti nemá. Hlavní agresor k útoku často využívá prostředníka, neútočí přímo. Nepřímá šikana je většinou nefyzická, nicméně v některých případech může být také třetí strana manipulována do situace, kdy má zapříčinit fyzické ublížení. Nefyzické formy nepřímé šikany pak mohou zahrnovat záměrnou ignoraci nebo izolování žáka, skryté ničení nebo krádež osobních věcí, rozšiřování zákeřných pomluv a lží, neoprávněná nařčení ze sexuálního obtěžování, ničení pověsti a reputace, ponižování před ostatními žáky i pedagogy, nepříjemné sexuální provokace.
- Jednou z forem šikany je v současné době také elektronická šikana, tj. **kyberšikana**, která může mít podobu např. zakládání falešných profilů na jméno žáka s dehonestujícím obsahem, prezentace ponižujících videí na portálech, jako je youtube.com nebo facebook.com a jiné, prezentace zraňujících komentářů na webu, rozesílání vulgárních nebo výhružných koláží s tváří žáka či příslušníků jeho rodiny, výhružné SMS nebo e-maily

Základní škola a mateřská škola Dříteč, okres Pardubice

apod. V současnosti jde o jednu z nejčastějších forem šikany, proto je jí věnován samostatný dokument. (viz podrobněji samostatnou přílohu č. 7 Kyberšikana).

Specifickou podobou je šikana zaměřená na učitele. Téma je podrobně rozpracováno v MP MŠMT 2016, není obsahem této tematické přílohy.

Obě formy šikany (kyberšikana a šikana zaměřená na učitele) se ovšem často vyskytují ve školních kolektivech, kde je zároveň i problém se šikanou mezi žáky.

Co šikanování není?

Za šikanování se nepovažuje škádlení a jednorázová agrese. U žáků se za šikanování nepovažuje škádlení nebo agrese, které nemá znaky šikanování, a kde chybí nepoměr sil. Hranice, která odlišuje šikanování od škádlení nebo agrese, bývá někdy nezřetelná. Jedním z rozlišujících prvků je schopnost žáka škádlení opětovat, bránit se mu, zastavit ho. Ve chvíli, kdy se žák škádlení nebo agresí neumí nebo nemůže bránit, cítí se bezradný a bezmocný, a přesto škádlení nebo agrese pokračuje, pak toto chování přerůstá v šikanu.

3. Důvody šikany

Důvodem nebo obsahem šikany může být jakákoli odlišnost žáka např. fyzická zdatnost (fyzicky slabý žák apod.), vzhled (nosí brýle apod.), hmotnost (má nadváhu apod.), akademické ambice, barva pleti, tělesná neobratnost, inteligence – snížení rozumových schopností nebo naopak nadání, jazyková/komunikační bariéra, socioekonomická odlišnost, psychická odlišnost (bojácnost, přecitlivělost apod.), speciální vzdělávací potřeby žáka (žák s autismem, poruchami v chování apod.).

Šikana může mít také specifický obraz, odehrává-li se ve vztahu k žákům z důvodu etnicity (v ČR bývá v této souvislosti nejčastější šikana vůči žákům romského původu), rasové nebo národnostní příslušnosti, náboženského vyznání nebo víry, sexuální orientace (nejčastěji tzv. homofobie) apod.

4. Šikana zaměřená na učitele: jak ji předcházet a jak ji řešit

- Šikana zaměřená na učitele ze strany žáků musí být chápána jako celostní a multidimenzionální problém, který se týká všech členů školy. Nelze ji považovat za individuální záležitost konkrétního pedagoga. Odpovědnost za prevenci a řešení šikany nese vedení školy, potažmo také zřizovatel.
- Šikana zaměřená na učitele je specifická tím, že dojde k narušení jasně definovaných rolí (učitel x žák) a žák/student se dostane do pozice větší moci než pedagog, bez ohledu na formálně vyšší moc a autoritu učitele.
- Šikana zaměřená na pedagoga se nejčastěji odehrává ve škole - ve třídách, na chodbách, ale může se odehrávat i mimo školu ve veřejných prostorech, místě bydliště pedagoga nebo v kyberprostoru.
- Je třeba mít na paměti, že šikanou může trpět i vysoce zkušený a kompetentní pedagog, který dobře zná svůj předmět, ovládá třídní management a má dobré pedagogické schopnosti.

Základní škola a mateřská škola Dříteč, okres Pardubice

- Agresivní chování s cílem ublížit učiteli ze strany vedení, kolegů, podřízených kolegů, nebo šikana ze strany zákonných zástupců patří do oblasti pracovněprávní problematiky a řeší ji trestní zákoník či občanský zákoník.

5. Právní odpovědnost školy

(1) Škola má odpovědnost za žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování. **Z tohoto důvodu pedagog musí šikanování mezi žáky neprodleně řešit a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc.**

(2) Podle vyhlášky č. 263/2007 Sb., kterou se stanoví pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení zřízených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí, odpovídá i za škodu způsobenou žákům v době vykonávání přechodného dohledu, tj. při vyučování a v přímé souvislosti s ním.

(3) Ředitel školy nese také odpovědnost za zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví pro své zaměstnance podle § 101 a § 102 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

(4) Škola má ohlašovací povinnost při výskytu šikany v následujících případech:

- Dojde-li k šikaně v průběhu vyučování, s ním souvisejících činností anebo poskytování školských služeb, má **škola povinnost tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci jak žáka, který byl útočником, tak žáka, který byl obětí.** Tato povinnost vyplývá ze školského zákona (§ 21 odst. 2 školského zákona, podle něhož mají zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků právo mj. na informace o průběhu a výsledcích vzdělávání dítěte či žáka a právo vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajícím se podstatných záležitostí jejich vzdělávání). Skutečnost, že žák někoho šikanoval nebo byl šikanován, lze chápat jako významnou skutečnost, která v průběhu vzdělávání nastala.
- **Škola ohlašuje orgánu sociálně-právní ochrany dětí** takové skutečnosti, které nasvědčují tomu, že dítě je v ohrožení buď proto, že ho ohrožuje někdo jiný nebo proto, že se ohrožuje svým chováním samo (viz § 6, 7 a 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů); v případě šikany se jedná o všechny případy, které škola oznámila policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci a dále případy, které výše uvedeným nebyly oznámeny i přesto, že se stalo něco závažného, protože nebyl zákonný důvod.

Jedním z nástrojů, kterými může orgán sociálně právní ochrany dětí (dále OSPOD) řešit situaci ohroženého dítěte, je realizace případové konference, jejíž pravidla jsou vymezena v zákoně o sociálně právní ochraně dětí a návazných metodických dokumentech. Zástupce školy na ni může, ale nemusí být přizván; výběr přizvaných osob je plně v kompetenci sociálního pracovníka. Pokud je zástupce školy na konferenci účasten, pak je ze zákona vázán zachováním mlčenlivosti (podle § 57 odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí). Informace, které se na konferenci dozví, jím nesmí být nikam přeneseny, ani do prostoru školy.

Základní škola a mateřská škola Dříteč, okres Pardubice

Z důvodu zákonného ošetření mlčenlivosti mohou být také někteří účastníci vyloučeni z některé části případové konference.

- **Dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se škola na Policii ČR.** Trestní oznámení je možné podat také na státní zastupitelství. Tuto skutečnost oznámí ředitel školy nebo jiná pověřená osoba jakoukoliv formou (písemně, telefonicky, osobně) na Policii ČR, v ideálním případě přímo specialistovi na problematiku mládeže Služby kriminální policie a vyšetřování, jinak na nejbližším obvodním oddělení Policie ČR. V takovém případě vystupuje tato osoba jako oznamovatel a má právo na vyzoomění do jednoho měsíce od podání oznámení. Oznámení může podat také zákonný zástupce dítěte.

6. Podávání podnětů, stížností a oznámení

Škola má stanovený postup pro příjem podnětů a stížností ze strany zaměstnanců, žáků a zákonných zástupců. Podněty a stížnosti jsou podávány ředitelce školy osobně nebo prostřednictvím výchovného poradce - metodika prevence či pedagogy.

V případě podezření nebo již prokazatelných projevů šikany, které nejsou bezodkladně a uspokojivě řešeny v pravomoci pedagogických pracovníků či výchovného poradce, je nutné se obrátit na ředitelku školy. Pokud se však projeví nečinnost i ze strany ředitelky školy a postup v řešení šikany je nedostatečný, je možné jednat v této záležitosti se zřizovatelem školy nebo podat stížnost nebo oznámení České školní inspekci. Stížnost nebo oznámení ČŠI se mohou podat na všech pracovištích písemně, osobně nebo v elektronické podobě (ústředí ČŠI: Fráni Šrámka 37, 150 21 Praha 5). Stížnost je možno podat i školskému ombudsmanovi (ombudsman@msmt.cz), veřejnému ochránci práv (podatelna@ochrance.cz) a na příslušné zastupitelství.

7. Trestně-právní hledisko šikany

(1) V zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákoník“), ani v jiném zákoně **není šikana sama o sobě definována jako trestný čin nebo přestupek, přesto šikana může svým charakterem naplňovat znaky některého z přestupků či trestných činů.**

(2) Protiprávní jednání s prvky šikany může být kvalifikováno jako přestupek podle zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich (dále jen „zákon o přestupcích“), resp. zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích. Nejčastěji se bude jednat o přestupky proti občanskému soužití podle ustanovení § 7 zákona č. 251/2016 Sb. (např. ublížení na cti, vyhrožování újmou na zdraví atd.). Za přestupek je odpovědná osoba starší 15 let.

(3) Závažnější forma šikany může vykazovat znaky skutkové podstaty například těchto trestných činů:

Základní škola a mateřská škola Dříteč, okres Pardubice

Trestné činy proti zdraví (dle uváděného zákona. č. 40/2009 Sb.):

§ 145 Těžké ublížení na zdraví; § 146 Ublížení na zdraví;

proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství:

§ 171 Omezování osobní svobody; § 173 Loupež; § 175 Vydírání; § 177 Útisk;

dále pak trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti:

§ 185 Znásilnění; § 186 Sexuální nátlak; § 187 Pohlavní zneužití; § 191 Šíření pornografie; § 192 Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií;

trestných činů proti majetku:

§ 205 Krádež; § 228 Poškození cizí věci,

trestných činů narušující soužití lidí:

§ 353 Nebezpečné vyhrožování; § 354 Nebezpečné pronásledování.

(4) Je-li šikana motivována důvody, jako jsou zdravotní postižení, etnicita, náboženství a podobně, a splňuje-li znaky podle příslušných níže uvedených ustanovení trestního zákoníku, lze v určitých případech uvažovat také o trestném činu hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob, případně i podněcování nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod (§ 355, resp. 356 trestního zákoníku). Takový motiv může rovněž u některých výše uvedených trestných činů podmiňovat užití přísnější klasifikace, tedy možnost udělení vyššího trestu.

(5) **Kyberšikana obdobně jako školní šikana sice není sama o sobě trestným činem ani přestupkem, ale její projevy mohou naplňovat skutkovou podstatu např. těchto trestných činů:** nebezpečné pronásledování (tzv. stalking, § 354 trestního zákoníku) – např. dlouhodobě opakované pokusy kontaktovat všemi dostupnými prostředky oběť, která proto pociťuje důvodné obavy o život nebo zdraví své či svých blízkých; účast na sebevraždě (§ 144 trestního zákoníku) – např. zaslání SMS oběti s úmyslem přimět ji k sebevraždě, kterou skutečně spáchá či se o ni pokusí; porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182 trestního zákoníku) – např. porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (§ 183 trestního zákoníku), např. zveřejnění fotografií z telefonu oběti; pomluva (§ 184 trestního zákoníku) – např. vytvoření webových stránek, které nepravdivě zesměšňují oběť; šíření pornografie podle § 191 trestního zákoníku (viz sexting); výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (dítětem se rozumí osoba mladší 18 let) podle § 192 trestního zákoníku (viz sexting).

8. Prevence šikany ve škole

Prevence patří na naší škole k hlavní formě boje proti šikaně.

Všichni pedagogičtí pracovníci ve škole se snaží vytvářet bezpečné prostředí důvěry, založené na přátelských vztazích mezi pedagogy a žáky, ale zejména na přátelských vztazích mezi žáky.

Základní škola a mateřská škola Dříteč, okres Pardubice

Ve škole pracují zkušení odborníci a školní metodik prevence, kteří monitorují a případně rozpoznají i počáteční stadia šikany. Ve škole probíhají aktivity zaměřené na prevenci šikany při výuce i mimo vyučování, zahrnuté ve Školním preventivním programu.

Ve školním řádu je uvedeno, jak se mají žáci při vyučování i mimo ně chovat. Také jsou v něm uvedeny postihy za jeho porušování.

Pozitivně motivujeme úspěchy u „slabších jedinců“, ale také motivujeme „silné jedince“ k pomoci slabším.

Motivujeme rodiče žáků ke spolupráci se školou nejen v oblasti šikany. Snažíme se navodit pocit důvěry, kdy rodič otevřeně komunikuje s pedagogem a je schopen upozornit na rizikové chování u svého dítěte, ale zejména ve vztahu spolužáků k němu.

Všechny projevy šikany okamžitě řeší třídní učitelé spolu se školním metodikem prevence a podle závažnosti jsou ihned oznámeny zákonným zástupcům žáků, případně policii a OSPOD.

V případě řešení případů šikany jsou pedagogové informováni na pedagogické radě nebo na pracovní poradě.

Školní metodik prevence chodí na pravidelná školení a informace z nich předává ostatním pedagogům. V případě potřeby spolupracuje škola při řešení šikany s PPP, SVP, psychiatry, OSPOD a policií.

Preventivní opatření ředitelky školy:

- Ředitelka školy se orientuje v metodice, organizaci a právní problematice šikanování.
- Ředitelka školy dbá na další vzdělávání pedagogů, zejména pracovníka pověřeného řešením šikany (školního metodika prevence) v akreditovaných kurzech k problematice prevence šikany.
- Zajistí v souladu s pracovním řádem dohled pedagogických pracovníků nad žáky ve škole před vyučováním a o přestávkách, na vytypovaných rizikových místech školy, kde by mohlo docházet k šikanování.
- Žáci, pedagogové i rodiče jsou vždy na začátku školního roku informováni o nebezpečnosti a důsledcích šikany (zpravidla na úvodní třídní schůzce).
- Ředitelka školy dbá na dodržování školního řádu pedagogickými pracovníky, žáky i rodiči.
- Odpovídá za plnění Školního preventivního programu. **Preventivně výchovná činnost se**

žáky:

- Za preventivní činnost se žáky zodpovídají učitelé.
- Preventivní činnosti jsou zařazovány pravidelně dle Školního preventivního programu v návaznosti na probírané učivo, nebo aktuálně podle potřeby.
- Žáci jsou vzděláváni, aby věděli, co je a co není šikana a jak postupovat, když se stanou svědky nebo dokonce obětí šikany.

Základní škola a mateřská škola Dříteč, okres Pardubice

- Pedagogové pracují s třídními kolektivy na rozvoji pozitivních mezilidských vztahů.
- Vyučující se snaží vyvarovat činností, které by mohly vyvolat napětí ve třídních kolektivech a následně potřebu uvolnit negativní energii na spolužácích (veřejné vyhlášení výsledků písemných prací, zesměšňování, srovnávání výsledků jednotlivců, zadávat neohlášené písemné práce, zadat několik písemných prací za den, křičet, ironizovat, zastrašovat....)

Prevence v oblasti komunikace:

Velice důležitá je informovanost všech pracovníků školy o rizikovém chování v oblasti šikany. Informování probíhá v těchto liniích:

- Pravidelně na pracovních poradách a pedagogických radách.
- Průběžně ihned při zjištění negativního chování mezi spolužáky, sdělí pedagog tuto skutečnost třídnímu učiteli, školnímu metodikovi prevence a výchovnému poradci. Následuje sledování problémových žáků, aby nedošlo k rozvoji šikany.
- Shrnutí po vyřešení případu šikany školní metodik prevence (výchovný poradce) na pracovní nebo pedagogické radě informuje ostatní kolegy o způsobu a výsledku řešení šikany či případném potrestání viníků.

Primární prevence:

- Spolupráce preventivního týmu s pedagogy.
- Spolupráce metodika prevence a výchovného poradce s třídními učiteli.
- Včasná spolupráce s rodiči.
- Depistáž rizikového chování žáků.
- Plnění Školního preventivního programu.
- Pravidelné sebevzdělávání v dané problematice.
- Předávání informací ze školení.
- Okamžitá pomoc ohroženým žákům.

Sekundární prevence:

- Sekundární prevenci škola předává k řešení odborníkům z PPP, SVP, psychiatrům mimo školní zařízení.

Další důležitá hlediska prevence:

- Kvalitní složení preventivního týmu: Preventivní tým tvoří ředitelka školy, školní metodik prevence a výchovný poradce, třídní učitel.

Poznámka: V naší škole je ředitelka, třídní učitelka a metodik prevence v jedné osobě. Budeme v příštím roce usilovat o změnu – pedagog, který absolvuje specializační studium.

Základní škola a mateřská škola Dříteč, okres Pardubice

- Vytipování rizikových míst ve škole - nejrizikovější místa ve škole jsou WC, prostor v šatně, místnosti školní družiny (provoz probíhá ve třech místnostech, žáci se různě míchají podle zájmů, potřeby navazovat kontakty s vrstevníky).
- Přímé a nepřímé varovné signály šikanování

Přímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet; např. z důvodu etnicity, sexuální orientace, náboženského vyznání apod.;
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejm. pronášené nepřátelským, nenávisným, pohrdavým tónem;
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil;
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem;
- skutečnost, že se žák podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků;
- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení spoluúčasti na nich;
- honění, strkání, štouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí;
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout;
- žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmítání učitelům apod.

Nepřímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády;
- při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními;
- při přestávkách vyhledává blízkost učitelů;
- má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený;
- působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči;
- stává se uzavřeným;
- jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje;
- jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené;
- zašpiněný nebo poškozený oděv;
- stále postrádá nějaké své věci;
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy;
- mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy;
- začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole;

Základní škola a mateřská škola Dříteč, okres Pardubice

- odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

Zákonní zástupci žáků by si měli všimnout především těchto možných signálů šikanování:

- za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi;
- dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.;
- dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem;
- nechce jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno pozorovat i strach;
- ztráta chuti k jídlu;
- dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o odvoz autem;
- dítě chodí domů ze školy hladové (agresori mu berou svačinu nebo peníze na svačinu);
- usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!";
- dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně;
- dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad;
- zmínky o možné sebevraždě;
- odmítá svěřit se s tím, co ho trápí;
- dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze;
- dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí;
- dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, projevuje i zlobu vůči rodičům;
- dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma; své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.);
- dítě se vyhýbá docházce do školy;
- dítě se zdržuje doma více, než mělo ve zvyku.

9. Základní postup v řešení šikany

Preventivní opatření školy směřují k minimalizaci rizika výskytu šikany.

Školní šikanování má svůj zákonitý vnitřní vývoj.

První stadium se v podstatě odehrává v jakékoli skupině. Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy jde o odmítání, nekomunikaci, pomluvy, intriky vůči některému, zpravidla neoblíbenému a nejméně vlivnému členu skupiny. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium kde dochází ke stupňování manipulací, objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese a ostrakizovaný žák slouží pro odražení napětí skupiny.

Základní škola a mateřská škola Dříteč, okres Pardubice

Třetí stadium je už klíčové, kdy se vydělí jádro útočníků a systematicky začne šikanovat nejvhodnější oběti. Následně ale dojde k bodu zlomu.

Čtvrté stadium je, když normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. Platí „Buď jsi s námi, nebo proti nám.“ U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium ze šikanování stane skupinovým programem.

- Pro volbu způsobu šetření a řešení šikany je zásadní vyhodnocení závažnosti situace. Škola musí nejprve posoudit a odhadnout závažnost šikany. Existuje zásadní rozdíl ve vyšetřování a řešení počátečních a pokročilých stadií šikany. Viz. Krizový plán a postupy při řešení šikanování.
- Po vyhodnocení závažnosti situace a dále v průběhu celého šetření škola musí zvažovat, zda je sama kompetentní šikanu šetřit a řešit nebo zdali požádá o pomoc zvenčí (např. pedagogicko-psychologickou poradnu, středisko výchovné péče, neziskovou organizaci).
- Pedagogové, především školou pověřený a vyškolený pedagog pro prevenci a řešení šikany (např. školní metodik prevence), by měli zvládnout počáteční šikanu, tj. první, druhé a někdy i třetí stadium, kdy ještě nalezneme vhodné svědky a žáky ochotné spolupracovat na změně, a kdy ještě ubližování slabším není řízeno jádrem agresorů. V případě potřeby se škola obrací na externí odborníky.
- Při vyšetřování a řešení pokročilé šikany se škola obrátí na externí odborníky na šikanu, kteří jsou vybaveni pro řešení třetího, ale i čtvrtého a pátého stadia.
- Jeden typ pokročilé šikany – výbuch skupinového násilí, tzv. školní lynč, je výjimkou. Zde nelze čekat na odborníka, oběti hrozí těžké poškození zdraví, kromě toho později to již nelze vyšetřit. Z tohoto hlediska musí mít každá škola krizový plán obsahující předem promyšlené kroky, role a úkoly členů týmu.
- Při řešení by měl být kladen akcent na to, že žák, který je obětí šikany, není jejím viníkem a neměl by tedy být důsledky řešení znevýhodněn. Je důležité se samotným žákem probrat, co škola může udělat pro to, aby se zase cítil bezpečně.
- Po celou dobu řešení škola zajišťuje ochranu informací a informátorů, jasně vyjadřuje negativní postoj k násilí a ukazuje, že je toto téma považováno za vážné.
- Součástí řešení pak musí být vždy nastavení ozdravných mechanismů pro všechny, kteří se šikany účastnili, a dále pro celou skupinu (třídu). Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina či menšina).
- Doporučuje se dále pracovat s agresorem (vedení k náhledu na vlastní chování, motivy apod.) i s obětí šikany. V případě potřeby doporučit zákonnému zástupci péči dítěte v

Základní škola a mateřská škola Dříteč, okres Pardubice
pedagogicko-psychologické poradně, středisku výchovné péče nebo jiných odborníků –
klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

- Škola eviduje projevy šikany a dále reviduje preventivní postupy, bezpečnostní a krizové plány a nastaví taková opatření, aby bránila návratu rizikového chování.

Školní program proti šikanování

Zmapování situace

Škola má vypracovaný program proti šikanování, který vyplývá z Metodického pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních č.j.: MŠMT-21149/2016 a Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, čj. 21291/2010-28 ve znění pozdějších úprav. S tímto programem byli seznámeni všichni pedagogové. Aktuální stav žákovských kolektivů byl zjištěn individuálními rozhovory s třídními učiteli. V současné době se nevyskytuje žádný náznak, který by poukazoval na počátek nebo průběh šikany ve třídách.

Motivování pedagogů pro změnu

Všichni pedagogové školy si uvědomují závažnost a nebezpečí šikany. Vědí, že šikanu je nezbytné řešit v počátečním stadiu s maximálním ohledem na oběti. Také si uvědomují, že se i oni mohou stát objektem šikany. Nejúčinnější motivací je touha pedagogů pracovat v klidném a podnětném prostředí nejen pro žáky, ale i zaměstnance školy.

Užší realizační tým

Preventivní tým tvoří ředitelka školy/výchovná poradkyně, školní metodička prevence.

Primární prevence ve výuce

Do výuky téměř ve všech předmětech, zejména český jazyk, výchova ke zdraví, člověk a jeho svět jsou zařazována témata týkající se prevence šikany. Prevence vychází z dlouhodobých cílů stanovených v ŠPP.

6. Primární prevence ve školních i mimoškolních programech

V tomto školním roce by naše škola chtěla využít nabídky programů PPP Ústí nad Orlicí, která by mohla provádět akreditované preventivní programy pro naše žáky na aktuální témata týkající se rizikového chování žáků. Veškeré akce jsou součástí ŠPP.

7. Ochranný režim (školní řád, dohledy učitelů)

Škola má vypracovaný podrobný školní řád, ve kterém jsou ukotvena základní práva a povinnosti žáků i jejich zákonných zástupců ve škole a podrobnosti o pravidlech vzájemných vztahů s pedagogickými pracovníky. Dále chování žáků před vyučováním a o přestávkách na chodbách, hrubé porušení zásad chování žáků, povinnosti služeb ve třídě. Následně také provoz, podmínky zacházení s majetkem školy, vnitřní režim školy, podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany žáků před rizikovým chováním a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí. Vždy na začátku školního roku jsou žáci školy i jejich zákonní zástupci seznámeni

Základní škola a mateřská škola Dříteč, okres Pardubice

se školním řádem. Nedílnou součástí školního řádu jsou i pravidla pro hodnocení a klasifikaci žáků, výchovná opatření, souhlas se zpracováním a evidencí osobních údajů. Školní řád je také k dispozici na webových stránkách školy.

8. Spolupráce s rodiči

Rodiče jsou o nebezpečí šikany a postupech řešení šikany seznámeni na začátku školního roku při třídních schůzkách. Rodiče aktérů šikany (oběti i agresori) jsou pozváni do školy na výchovnou komisi (výchovné jednání) k řešení vzniklé situace. V případě výskytu závažné formy šikanování jsou rodiče ostatních žáků pozváni na mimořádnou třídní schůzku. Pokud rodiče informují školu o podezření na šikanování, je za odborné vyšetření záležitosti zodpovědná ředitelka školy, která deleguje pravomoci v rámci preventivního týmu. Při šetření spolupracuje preventivní tým s ostatními pedagogy školy, s rodinou oběti i s rodinou agresora. Při jednání s rodiči dbají pedagogové na taktní přístup a zejména na zachování důvěrnosti informací (zákon o ochraně osobních údajů č.101/2000 Sb.) Důležité je předem informovat rodiče, jak mají postupovat v případě, když se dozvědí o šikanování. Školními problémy se zabývá též školská rada.

9. Školní poradenské služby

Ve škole pracuje školní metodik prevence a výchovná poradkyně, kteří jsou k dispozici žákům, pedagogům i rodičům při řešení všech podnětů z jejich strany. O každém jednání se provádí zápis do Deníku metodika prevence. Z každého výchovného jednání a výchovné komise se zákonnými zástupci žáka také se provede zápis, který se archivuje.

V případě šetření šikany jsou rodiče aktérů pozváni na výchovnou komisi:

První fáze:

Na výchovnou komisi je pozván agresor spolu s rodiči, vedením školy, třídním učitelem, výchovným poradcem a metodikem prevence.

Nástin struktury výchovné komise:

- Přivítání a představení aktérů jednání.
- Seznámení s programem jednání (důvod, proč byla komise svolána).
- Stanovisko školy k problému.
- Vyjádření zákonných zástupců.
- Možná navrhovaná opatření ze strany zák. zástupců (možnosti řešení pro nápravu chování u svého dítěte - agresora, aby se situace zlepšila a již neopakovala, možnost spolupráce se školou).
- Seznámení rodičů s konkrétními možnostmi řešení, které navrhuje škola.
- Stanovit časový horizont (z hlediska nápravy chování agresora).
- Upozornit rodiče na další výchovná opatření, pokud by nedošlo k nápravě!

Základní škola a mateřská škola Dříteč, okres Pardubice

Zpětná vazba:

- Kontrola podle stanoveného časového horizontu (zda se situace zlepšila). Zákonní zástupci žáků musí být na jednání pozváni písemně (i zápisem do ŽK) a mezi jednotlivými jednáními se zák. zástupci by měla být časová prodleva. Z jednání bude proveden zápis s obsahem jednání, podpisy všech zúčastněných a souhlasem zákonného zástupce, že byl s celou záležitostí seznámen a s navrhovaným řešením souhlasí.

Druhá fáze:

Na výchovné jednání je pozvána oběť s rodiči, vedením školy, třídním učitelem, výchovným poradcem a školním metodikem prevence.

Nástin struktury výchovného jednání:

- Schůzka je zorganizována v jiném dni, než je den jednání s rodiči agresora. Rodiče se ve škole nesmějí potkat!
- Zákonní zástupci jsou informováni o průběhu řešení situace, a jaká opatření byla přijata k nápravě.
- Časový horizont pro sledování situace.
- Spolupráce a ochrana oběti.
- Zákonní zástupci oběti dostanou kontakt na školské poradenské zařízení - PPP, SVP, psychiatra.

Třetí fáze:

Práce s celou třídou

O řešení situace a závěrech jsou informováni spolužáci preventivním týmem. Zároveň jsou informováni o nastavení pravidel, která budou dodržovat všichni ve třídě.

- Školní metodik prevence a třídní učitel informují ostatní pedagogy o řešení případu.
- Postiženou třídu je třeba sledovat.
- Ozdravení třídy je dlouhodobý proces.
- V případě, že se šikanu nepodaří zastavit, je nutné povolat odborníky.
- Práce se třídou v oblasti prevence
- Rozvíjení kamarádských vztahů a bezpečné klima.
- Zajištění součinnosti a koordinace informačních toků.
- Opatření – využijí se opatření ze školního řádu, klasifikační řád.

Strategie vyšetřování

- Zajištění bezpečí oběti, případně informátora.
- Zvýšení dozoru pedagogů na rizikových místech školy.

Základní škola a mateřská škola Dříteč, okres Pardubice

- Ochránit a zabránit prozrazení informátora.
- Rozhovor s informátorem, s obětí.
- Dokumentace poskytnutých prvotních údajů, důkazů.
- Kontaktování odborníka na vyšetřování šikany, policie (podle závažnosti šikany).
- Poskytnutí dosavadních dostupných informací přizvaným odborníkům.
- Zajištění vyšetřovací místnosti.

Ukončení vyšetřování – nápravná opatření

- Výchovná opatření (napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitelky školy)
- Snížení známky z chování
- Ředitelka školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně dobrovolný pobyt v diagnostickém ústavu
- Ředitelka školy podá podnět OSPOD k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu
- Škola umožní agresorovi individuální výchovný plán
- Zajištění ochrany oběti a informátora (pravidelná setkání, odborná péče).
- Oznámení o potrestání agresorů před celou třídou - vyjádření stanoviska vedení školy.
- Léčba skupiny - v případě potřeby zajistit intervenční program ve spolupráci s odborníky
- Doporučuje se dále pracovat s agresorem (jeho náhled na vlastní chování, motivy, rodinné prostředí)

10. Spolupráce se specializovanými zařízeními

Při předcházení případů šikany a při jejich řešení je důležitá spolupráce vedení školy, výchovného poradce a školního metodika prevence s dalšími institucemi a orgány:

- v resortu školství - PPP, SVP, SPC
- v resortu zdravotnictví - pediatři, odborní lékaři, dětský psycholog, psychiatr, odborná poradenská a terapeutická péče
- v resortu sociální péče - OSPOD, oddělení sociální prevence - kurátoři, nestátní neziskové organizace (NNO) specializujícími se na prevenci a řešení šikany
- v resortu represe – Policie ČR

Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu, ředitelka školy oznámí tuto skutečnost Policii ČR. Ředitelka školy oznámí orgánu sociálně právní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují

Základní škola a mateřská škola Dříteč, okres Pardubice

bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin, popř. opakovaně páchá přestupky, zahájí ředitelka školy spolupráci s orgány ochrany dítěte bez zbytečného odkladu.

11. Vztahy se školami v okolí

V případě potřeby může ředitelka školy vyzvat ke spolupráci ředitele dané školy při řešení šikany.

Vypracovala:

Mgr. Světlana Vacková

metodik prevence, ředitelka školy